

Dialog er mere nødvendig end nogensinde

Af Safet Bektovic, Ph.D., filosof

Bevæger vi os i retning af en global krig eller en global dialog? Nogle påstår, at vi allerede er i krig, andre at vi først nu bliver bevidste om dialogens nødvendighed. Under alle omstændigheder stilles vi nu mere end nogensinde over for det afgørende spørgsmål: Har sameksistens mellem mennesker med forskellig kultur og religion en fremtid? Vi er alle på en eller anden måde bekymrede for vores fremtid.

Spørgsmålet præger også det danske politiske klima: Man debatterer i denne tid både det generelle forhold mellem kristendom og islam og de to religioners forhold til den danske kontekst. Både politikere og den almene befolkning er optaget af denne debat om, hvad der vil ske med det danske samfund i fremtiden, og hvordan man skal integrere de herboende muslimerne i det danske sekulære og demokratiske samfund. Meningsmålinger – hvis det er til at stole på dem – viser nogle pessimistiske resultater og er med til at skabe forvirring og utryghed. Det er som om mistilliden mellem indfødte danskere og muslimske indvandrere kulminerer nu. Kløften mellem muslimer og danske kristne synes at blive større og større.

Hvad kan vi gøre for at komme ud af denne situation?

Vi skal tale sammen. Det siger vi i hvert fald i Islamisk-Kristent Studieceter, og det har vi gjort, siden centret blev åbnet, og det ikke uden resultater. Da jeg kom fra Bosnien til Danmark for 9 år siden, forestillede jeg mig slet ikke, at jeg ville komme til at arbejde dagligt med dialog, sidde i et dialog-center og forsøge at overbevise folk om, at sameksistens er mulig. Jeg gik nemlig ud fra, at dialog og koeksistens mellem forskellige mennesker er noget naturligt. Det var en virkelighed, jeg var vokset op med, og jeg har aldrig sat spørgsmålstejn ved den, heller ikke da jeg flygtede fra mit hjemland på grund af krig. Selv om krigen – som vel at mærke også havde et religiøs aspekt - har ændret ved nogle af mine synspunkter, har jeg fortsat den holdning, at sameksistens mellem kristne og muslimer er muligt.

Det bosniske eksempel

Og det har mange bosniere, dog primært muslimer, som er parate til at leve sammen med deres kristne medborgere, på trods af de forbrydelser, de blev udsat for under krigen. Hvorfor? Bl.a. fordi vi i Bosnien kender til hinanden, og vi generaliserer ikke så meget vedrørende hinandens religioner. Nu går det desværre ikke så hurtigt med genetableringen af det multireligiøse samfund i Bosnien, men projektet er ikke gået i stå, i hvert fald ikke der, hvor muslimerne udgør et flertal. Og det er karakteristisk for både bosniske serbere og kroater – uanset om de er imod eller for sameksistens med muslimer – at de udelukkende forholder sig til bosniske muslimer, og ikke til filippinske muslimer eller muslimer som sådan.

Det viser den aktuelle debat i Bosnien helt tydeligt, og det får mig til at tænke på, at folk på det vilde Balkan, som oplever krig med 50års mellemrum, måske er mere vant til at tænke kontekstuel end folk i vesten. Det betyder ikke, at vi er mere tolerante over for hinanden, men at vi er mindre bange for hinanden.

Der er for mange "islameksperter" i Danmark

Derfor har vi heller ikke behov for at lytte til, hvad eksperter sige om de andre, om deres kultur og religion. I Danmark har vi imidlertid alt for mange eksperter, specielt i forhold til islam. Næsten alle danske politikere er ved at blive islameksperter. Og ikke-uddannede muslimer fremstår som eksperter i f.eks. islams forhold til Europa. Når begge parter går ind i en åben og demokratisk debat, har man virkelig svært ved at finde ud af, hvad det handler om, hvori problemet består.

Den debat om muslimer, vi har haft i Danmark i den sidste tid, har været præget af to modstridende tendenser: Den dominerende tendens har været essentialistisk. Det vil sige, at man forsøger at forklare problemer ud fra det, man anser for at være islams essens. Og det gør man uanset om det drejer sig om børneopdragelse, tvangsægteskaber eller voldtægter. Disse betragtes alle som islamiske fænomener, noget som har med "den muslimske kultur" at gøre. Den anden tendens har været, at man fremstiller disse problemer som primært sociale fænomener og noget, som ikke har at gøre med islam som sådan. Begge parter taler altså om fantomet 'islam som sådan'. Ingen af de to måder at argumentere på fører frem til en forståelse af den aktuelle situation.

Dialog er den eneste vej

Der er kun dialogens mulighed som vej til en sådan forståelse. Og det er vigtigt at placere dialogen i den virkelige kontekst, ikke blot i mediekonteksten. Vi må tale med hinanden og ikke om hinanden. Det handler først om at finde ud af, hvem de andre er. Hvad er det overhovedet for muslimer, danskerne møder? Hvor kommer de fra, hvad er deres sociale og kulturelle baggrund? Hvorfor er de egentlig kommet til Danmark? Er det fordi de hader Danmark, den vestlige kultur og det vestlige demokrati? Det er også vigtigt at forstå hvilke interesser og forventninger de har. Ellers kan man ikke forstå de problemer, der opstår i forbindelse med integration.

Man kan ikke konkludere, at sameksistens og integration er umuligt, før man har lært hinanden at kende. Det gælder naturligvis ikke kun for danskere men også for de muslimer, der afviser dialog. De har nemlig et yderligere ansvar: Det land og det samfund, de mere eller mindre bevidst har valgt at bosætte sig i, det kan de ikke ignorere, og de krav der stilles til dem, kan de heller ikke ignorere. Som borger i det land må man bære sin del af ansvaret for det fælles samfund.

Hindringer for dialog

Det er først her i Danmark, jeg er blevet opmærksom på de principielle problemer der kan være forbundet med dialog. Det første og vigtigste, når man går ind i dialog er at man er åben. Men der ligger også en fare i det at være åben. Og den kan manifestere sig på forskellige måder hos forskellige mennesker. Nogle er simpelthen bange for at være åbne, fordi de er usikre på sig selv, og de ved ikke hvad de skal stille op med de andre. Andre er mere konservative i den forstand, at de er tilfredse med det de har og ønsker ikke ændringer i deres liv og omgivelser. Der er også dem som er relativt bevidste omkring deres identitet, men som ikke betragter de andre som respektable samtalepartnere. Og til sidst er der dem, der ser en dybere fare i at være åben over for de andre, fordi de er bange for at sætte deres egen sandhed og identitet på prøve. Det gælder en stor del af de religiøse mennesker.

Dialog og identitet

Der er efter terrorangrebet i USA opstået et forstærket et behov blandt mennesker, også her i Danmark, for at etablere en identitet i opposition til de andre. Der foregår en konstant debat om, hvordan vi skal forsvare og forstærke vores identitet. Men det er i høj grad en negativ identitet, hvor vi forsøger at definere os selv som anderledes end de andre. Det er en farlig tendens og kan blive en væsentlig hindring for dialog. Men vi er selv ansvarlige for at få vendt situationen til en konstruktiv dialog i stedet for at grave dybere grøfter mellem mennesker i vort samfund.